

УДК : 338.46:005.591(477)

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

*Г. М. Пилипенко, д. е. н., професор, ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
Е. В. Прушківська, д. е. н., професор, ДВНЗ «Запорізький національний технічний
університет», Ю. О. Кусакова, к. е. н., ДВНЗ «Запорізький національний університет»,
shevchenko.yulia.1987@gmail.com*

У статті проведено компаративний аналіз розвитку зеленого туризму в Україні, США, Західній та Східній Європі, Австралії, Африці. Виявлено деякі розбіжності та особливості розвитку зеленого туризму в різних регіонах світу, а також відставання національних показників розвитку цієї галузі від загальносвітового рівня. Удосконалено визначення категорії «зелений туризм», яке на відміну від існуючих, ґрунтується на засадах теорії зеленої економіки. Встановлено різницю між сталим і зеленим туризмом, а також представлено схему зв'язків між їх підвидами (екотуризм, сільський та пригодницький туризм). Запропоновано у подальшому проводити компаративний аналіз на основі міжнародних систем індикаторів розвитку сталого туризму за такими ключовими напрямками, як: стан управління у галузі, економічна складова, соціально-культурний вплив та вплив туризму на довкілля.

Ключові слова: зелений туризм, сталий туризм, екотуризм, сільський туризм, зелена економіка.

Постановка проблеми. Актуальними питаннями сьогодення є перехід як світової так й національної економіки на засади сталого розвитку та зеленої економіки. Кожна з цих течій включає в себе окрім інших туристичну діяльність. Таке фокусування пояснюється постійним зростанням ролі туризму. Відповідно до даних UNWTO туристична сфера у 2015 р. створювала 10% світового ВВП, кожне 11 робоче місце, 7% світового експорту. Тим часом міжнародні прибуття досягли 1186 млн. осіб, а до 2030 р. цей показник досягне 1800 млн. осіб [1].

Проте, на сучасному етапі більшість видів туризму, які пропонуються відпочиваючим, не є зеленими, сталими та соціально-відповідальними. У зв'язку з цим постає ціла низка теоретичних та практичних проблем. Перші з них пов'язані з уточненням понятійно-категоріального апарату, типізацією зеленого туризму, розробкою системи індикаторів оцінювання розвитку цього виду туризму. Сутність інших полягає в розробці конкретних практичних рекомендацій щодо поширення практики соціально-відповідального та екологічно-безпечного туризму в Україні, що можна здійснити на основі вивчення досвіду розвинутих країн та

проведення компаративного аналізу розвитку зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічними проблемами розвитку сталого та зеленого туризму займаються різні міжнародні організації, зокрема: Всесвітня туристична організація (UNWTO), Європейський Союз (EU), Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). У своїх звітах, публікаціях вони висвітлюють роль, значення сталого, зеленого туризму в економіці, підбирають індикатори для оцінки його розвитку, збирають статистичну інформацію щодо сучасного стану. Проте в них залишаються не висвітленими особливості української туристичної сфери.

Українські науковці у своїх доробках намагаються розкрити особливості національного туризму. Так, класифікацію та систематизацію сучасних видів туризму з огляду на українські реалії здійснювали Дарчук В. [2], Кляп М., Шандор Ф. [3]. Проблемам запозичення та використання в Україні досвіду розвитку сільського зеленого туризму присвячують свої праці Зінько Ю. В., Опельд Л. І. [4], Рутинський М. та інші. Уточнити індикатори стійкості туризму намага-

лася Калачова І. [5] і ряд інших дослідників.

Аналіз публікацій виділених авторів продемонстрував, що до сих пір існують розбіжності у поняттях зелений туризм, сільський туризм, стійкий (сталий) туризм, індикатори розвитку туризму не узгоджені та не використовуються у вітчизняному законодавстві, так само як світовий досвід розбудови зеленого туризму не знайшов практичного застосування.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є проведення компаративного аналізу розвитку зеленого туризму в Україні та світі, на основі чіткої теоретико-методологічної бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економічної кризи, коли реальні доходи населення постійно скорочуються, а психологічна напруга у суспільстві зростає, виникає потреба у пошуку нових методів відпочинку, оздоровлення, рекреації, нових туристичних центрів. На зміну традиційним видам пізнавального та морського туризму приходять нові види, які дозволяють якісно замінити буденну міську атмосферу на сільські заспокійливі краєвиди, долучитися до спілкування з природою, отримати нові враження та відчуття від пригод та екстриму. Крім того, через постійне погіршення екологічного стану навколишнього середовища актуальним стає поширення ідей всезагального озеленення економіки та виховання у людей ощадливого та поважного ставлення до природи.

Перш ніж перейти безпосередньо до компаративного аналізу, вважаємо за необхідне чітко визначити, що у науці розуміється під поняттям «зелена економіка», та чим воно відрізняється від сільського туризму, сталого екотуризму та інших видів.

На нашу думку, Драчук В. достатньо вдало у своїй праці [2] представив загальну схему структури екологічного туризму, проте недоліком схеми цього автора є ототожнення сільського та зеленого туризму, той самий недолік наявний і у Кирилюка Л., який виокремив сучасні нетрадиційні види туризму поширені в Україні, у тому числі сільський зелений туризм. Цей недолік частково усувається Зінько Ю., в основній праці якого одночасно використовуються поняття

«зелений туризм» та «сільський зелений туризм» [6].

Вважаємо, що сутність зеленого туризму, так само як і стійкого (сталого) туризму виходить з основних положень їх родових концепцій. Так, під зеленим туризмом у цій праці будемо розуміти будь-який вид туризму, пов'язаний з гармонійною взаємодією туриста з природою, активною участю туристів в охороні навколишнього середовища. Стійкий (сталий) туризм на відміну від зеленого більш ширше поняття, оскільки він окрім екологічного засновується ще й на соціокультурних та економічних аспектах розвитку туризму.

Сільський туризм – це є різновид зеленого туризму, що передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними послуг сільського туризму; надання послуг сільського (зеленого) туризму є суспільно-корисною діяльністю, що сприяє соціально-економічному, культурному та екологічному розвитку сільської місцевості. Це визначення, викладене Драчуком В., на нашу думку, найбільш влучне. Виокремимо сутність основних понять цього дослідження та зобразимо взаємозв'язок між різновидами зеленого туризму на рис. 1.

Розглядаючи представлену схему слід зазначити, що окремі підвиди туристичної діяльності можуть одночасно відноситися до різних видів. Так, науковий туризм може відноситися не лише до пізнавального туризму, а й до екологічного, у випадках коли здійснюється спостереження за природою в польових умовах. Так само подорожі в дику природу можуть носити пригодницький характер, якщо ступінь активності туристів високий, та суто екологічний, якщо фізична активність туристів низька. Етнотуризм може також відноситися не лише до культурно-пізнавального, а й до сільського, оскільки його основною метою є пошук екзотичного культурного досвіду через взаємодію з відмінними етнічними групами, які зазвичай мешкають у сільській місцевості. Таким чином, останнім часом чітка межа між зеленим та сталим (стійким) туризмом нівелюється, тому здійснюючи компаративний аналіз розвитку будемо допускати, що ці поняття тожні.

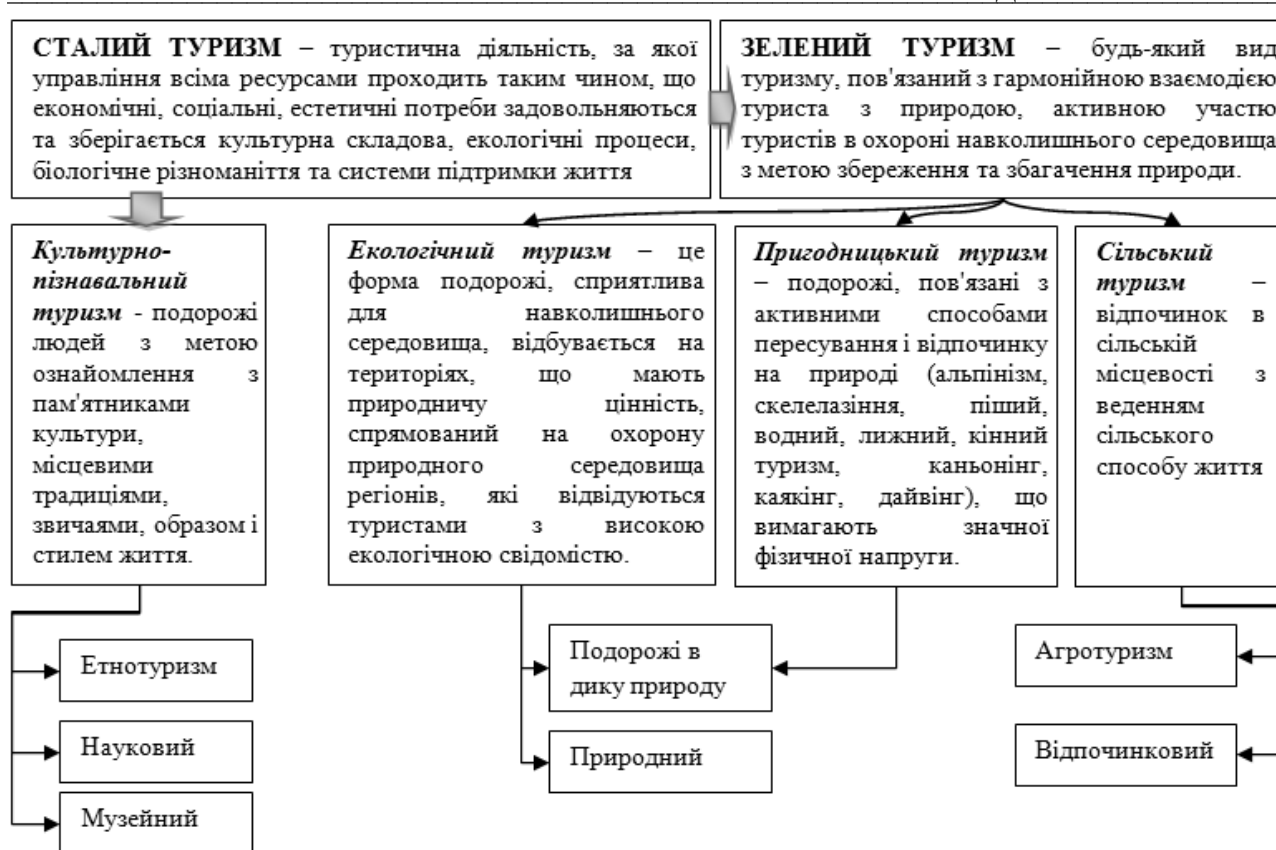

Рис. 1. Загальна схема структури зеленого туризму.

Джерело: побудовано авторами за [2, 3, 6, 7]

Вивченням світового та українського досвіду поширення екологічного туризму займалася ціла низка українських авторів на чолі з Вишневським В. [8], порівняння розвитку сільського туризму ще популярніше, його досліджували Чеглей В. [9], Оппельд Л. [4] та ін. Проте у цілому порівняльний аналіз розвитку зеленого туризму в Україні й світі на даний момент не здійснювався. Тому поєднаємо результати досліджень значених авторів з інформацією, яку представляє UNWTO [10] для більш наглядного та ґрунтового аналізу.

Найстарішим регіоном, в якому зародилися перші «паростки» зеленого туризму була Європа. Так, в VI ст. до н.е. давні греки та римляни здійснювали подорожі до Єгипту, де їх приваблювала історія, культура, архітектура, своєрідні природні умови. У середньовіччя пригодницьким туризмом займався відомий мандрівник Марко Поло. В епоху Просвітництва (XVII ст.) у працях Ж. Ж.Руссо, Г.Лібел вперше виокремлюється роль та значення туристичних походів як засобу патріотичного виховання, формується вчення «Про пізнання природи та праг-

нення до вироблення норм поведінки у природному середовищі». Зокрема, Ж.-Ж. Руссо вказав на важливість пішохідних подорожей для зміцнення здоров'я, обґрунтував теорію навчання та виховання молоді, де подорож є неодмінною складовою, розкрив мету та завдання подорожей та їх взаємозв'язок з іншими засобами формування особистості [11].

Проте до 70-х років XX ст. зелений туризм, як в Європі, так й у всьому світі, не мав належного розповсюдження. Русійною силою до виникнення цього напрямку було активне обговорення проблем збереження навколишнього середовища представниками міжнародної неурядової організації Римський клуб, які серед інших положень наголошували на необхідності стримувати чисельність населення та виховувати кожного громадянина планети дбайливо ставитися до природи.

Сучасна необхідність поширення зеленого туризму в Європі обумовлена зміною природного ландшафту, високим ступенем урбанізованості, забрудненням повітря й води, через намагання максимально задоволь-

нити потреби людей у комфорті, бездумну забудівлю територій, вирубки лісів, переповнення міст транспортними засобами тощо.

Усвідомлення цієї проблеми призвело до виникнення ініціативних груп туристів-любителів природи, які почали активно впроваджувати зелені технології у життя. В Європі це – Альпійські союзи в Австрії, Німеччині й Швейцарії, яким належить розгалужена мережа гірських притулків, невеликих кафе і ресторанів, що збудовані й функціонують у відповідності до екологічних вимог. Вони підтримують також мережу туристських стежок і забезпечують безпеку туристів у пішохідних, кінських, велосипедних та інших гірських подорожах. Окрім цього, ці союзи готують професійних гідів, видають велику кількість інформаційних матеріалів еколого-туристичної орієнтації, фінансують школи з підготовки інструкторів гірського туризму і просто туристів.

Крім того, існує ціла мережа Natura 2000, яка основним своїм покликанням вбачає захист біорозмаїття в Європі, а програма LIFE фінансує наукові дослідження і проекти в галузі біорозмаїття. Так, з 1994 р. бюджет LIFE складає понад 144 млн €, з яких внесок ЄС становить майже 73 млн €, а решта фінансується з національних фондів [10].

Загалом європейський регіон є багатогранним і кожна країна зеленому туризму надає власного колориту. Так, Франція спеціалізується на виноградарстві та гастрономії, Італія та Іспанія окрім звичного спостереження за мальовничими краєвидами пропонують оздоровчі послуги та місцеві спа-курорти.

Окремо слід розглянути сільський туризм, який дедалі стає популярнішим, а зараз приносить 1 млрд. дол. прибутку до держбюджету Франції і 3 млрд. доларів – до бюджетів її регіонів. Сільський туризм поширений також в Австрії, Англії, Німеччині, Італії і Іспанії. У 1992 році ЄС провів реформу своєї Загальної сільськогосподарської політики і став цілеспрямовано виділяти гроші на його розвиток, зокрема, на будівництво сільських доріг. Адже, за підрахунками експертів, облаштування вихідця з села в місті обходиться в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи

в селі. Також підраховано, що дохід від одного ліжко-місця еквівалентний доходу, який за рік приносить фермеру одна корова [9].

У цілому зелений туризм у Західній Європі передбачає досягнення стійкості розвитку, збереження тих природних ресурсів, які ще існують, та долучення до цих процесів і самих відпочиваючих.

Другим за величиною туристичним регіоном у світі є Сполучені Штати Америки. Саме тут вперше отримали масове поширення подорожі в місця дикої природи, чому сприяло створення системи національних парків. Перший національний парк був заснований на території Північної Америки в 1872 р. в місцевості Yellowstone. Основні завдання, які ставили перед собою національні парки, – це охорона природи заради задоволення потреб людей у відпочинку. Парки активно рекламувалися, в них прокладалися пішохідні алеї, дороги для механічного транспорту, організовувалися місця відпочинку, оглядові площадки, будувалися готелі, пункти харчування, бази прокату туристського спорядження, підприємства зв'язку. Всі ці заходи сприяли зростанню інтересу до національних парків. Наприклад, щорічне відвідування Йеллоустонського національного парку збільшувалося так: в 1895 р. воно складало 5,5 тис. осіб, в 50-х рр. ХХ ст. зросло до 1,5 млн. осіб., в 60-х рр. перевищило 2 млн. осіб, в 70-х рр. досягло 3 млн. осіб. У наш час найбільші національні парки США, такі як Гранд-Титон, Йосеміте, Гранд-Каньон, приймають від 3 до 5 млн. відвідувачів у рік [12].

У США, за аналогією до Європи, у 1892 р. було створено перший екотуристичний клуб – Sierra Club, чиєю місією стало «Створення умов для дослідження, насолоди та захисту диких місць на Землі; виховувати відповідальне використання земних екосистем і ресурсів; навчати і залучати людство до захисту й відновлення якості природного та навколишнього середовища ...», який діє і донині. Діяльність клубу традиційно асоціюється з прогресивним рухом. Він став одним з перших великих організацій охорони навколишнього середовища в світі, і в даний час займається лобістською політикою з метою сприяння становлення зеленої

політики. На додаток до політичного лобювання, Сьєрра-клуб організує заходи відпочинку на відкритому повітрі, а також курси з виживання у дикій природі, походи, гірські підйоми й альпійські експедиції для членів.

Пізніше у США було створено Міжнародне товариство екотуризму та Товариство пригодницького туризму. Обидва щорічно проводять світові екотуристичні конгреси.

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку в США всі суб'єкти туристичної сфери вирішують свої проблеми самостійно, оскільки в країні відсутнє централізоване управління цією галуззю. Проте, останнім часом суспільство все частіше долучається до вирішення проблем сталості в туризмі. Так, існує багато урядових та неурядових програм, які покликані прорахувати екологічний та економічний вплив зеленого туризму на країну у цілому.

Одночасно У Сполучених Штатах Америки, 172 мерами з усієї країни було підписано Меморандум про взаєморозуміння та прийняття критеріїв GSTC (Global Sustainable Tourism Council) в своїх містах, які слугують базовими глобальними стандартами сталості у подорожах та туризмі. Крім того, державні землі стають домівкою для розміщення туристичних об'єктів. Крім того, активно розробляються та імплементуються державні програми сертифікації зеленого туризму.

В якості узагальнення можна підкреслити, що зелений туризм у США зорієнтований на пізнання природи, ознайомлення з її особливостями, відпочинок на природі з естетичними, емоційними цілями.

Такі ж цілі зеленого туризму стають ключовими в Австралійському регіоні, який характеризується значними лісовими масивами, різноманітною флорою й фауною. Проте, на відміну від США в Австралії екотуризм перетворився в один із пріоритетніших напрямків державної туристичної і природоохоронної політики. Так, тут на початку 1990-х рр. було створено спеціальне урядове відомство в ранзі міністерства, яке активно долучається до підтримки екотуризму та збереження природного середовища.

Зелений туризм в Африці здебільшого

представлений екотуризмом. Потреба його виділення пов'язана з легалізацією полювання та створення заповідників, національних парків, мисливських угідь.

Східна Європа на відміну від Західної має свої особливості розвитку зеленого туризму. Цей регіон характеризується історичним розвитком сільського господарства та відповідно збереженням значної кількості фермерських садиб, які стають можливим використовувати у сільському туризмі. Інші види туризму тут представлені не настільки широко, як в інших частинах світу. Для більш прицільного порівняння охарактеризуємо особливості сільського й екотуризму Литви, Білорусі та України, використовуючи напрацювання Ящинської Г. [13].

У Білорусі громадськість активно долучається до регулювання розвитку туризму. Ще у 2002 р. в Білорусі було створено громадське об'єднання «Агро та екотуризм», яке почало займатися розвитком зеленого туризму. На даний час профільна організація з туризму в сільській місцевості називається Білоруське громадське об'єднання «Відпочинок в селі». Це союз жителів сільської місцевості Білорусі, які хочуть освоїти нову професію й організувати в своїх садибах міні готелі типу «В&В». Об'єднання є членом трьох профільних міжнародних організацій: EuroGites, ECE-AT, International Ecotourism Society.

Основні напрямки діяльності цієї організації полягають у підготовці навчальних програм, проведенні семінарів, тренінгів, розробці стандартів для класифікації садиб, сертифікація садиб відповідно до стандарту організації, просуванні туристичного продукту «Відпочинок в білоруському селі» на міжнародному та внутрішньому ринках, взаємодії з іншими організаціями в галузі розвитку агроекотуризму, вдосконаленні та розробці нових туристичних продуктів.

З метою просування туристичного продукту, обміну інформацією та популяризації відпочинку в білоруському селі, в тому числі на міжнародному рівні, були розроблені профільні сайти: www.ruralbelarus.by, www.greenbelarus.com, www.greenways.by.

Необхідність розвитку агроекотуризму прописана в Програмі діяльності Уряду Республіки Білорусь. Згідно з Програмою, мета

розвитку туризму в Білорусі – створення конкурентоспроможного туристського комплексу, що забезпечує задоволення потреб вітчизняних і зарубіжних туристів в різноманітних і якісних туристичних послугах.

Згідно Основних напрямів соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь до 2020 р. екотуризм, так як і сільський агротуризм займають гідні місця на базі існуючих сільських поселень з традиційною народною дерев'яною архітектурою, розташованих в мальовничій місцевості. Намічається створення агротуристичних комплексів на базі сільськогосподарських виробничих кооперативів.

Добре сформульоване правове поле в галузі агротуризму і екотуризму Республіки Білорусь, які дозволяють галузям активно розвиватися і працювати на легальному рівні. Незважаючи на початковий слабкий туристичний потенціал (відсутність гір, морського узбережжя), країна активно розвиває саме туристичний напрям.

Згідно з даними Ради Міністрів Республіки Білорусь ще у 2009 р. агросадіб нараховувалось – 974 одиниці. Діють 16 агросадібних комплексів. При цьому в 14 районах республіки досі не здійснюється жодна туристична діяльність.

Аналогом білоруського об'єднання «Відпочинок в селі» є Асоціація Сільського Туризму Литви, заснована у 1996 р. Асоціація просуває послуги сільського туризму, і надає технічну допомогу сільським жителям, які бажають працювати у сфері сільського туризму. На даний момент Асоціація налічує понад 710 членів.

Вже в кінці 90-х рр. в Литві працювало 194 ферми сільського туризму в південно-східних і західних областях. Це найсприятливіші для розвитку сільського туризму області, відомі своїми багатими природними та культурними ресурсами.

Основним пріоритетом роботи Асоціації є маркетинг у сфері сільського туризму. З 1997 р. Асоціація представляє сільський туризм Литви на національних та міжнародних виставках. Асоціація друкує чотири спеціалізованих видання, спрямовані на популяризацію та інформування з питань сільського туризму. Варто відзначити, що Литовська асоціація сільського туризму прово-

дить стандартизацію об'єктів сільського туризму. Була введена система знаків, за якими споживач може вибрати місця відпочинку. Знак «Лелека» позначає, що фермер – член асоціації, а кількість лелек – рівень розміщення і послуг, що надаються.

Підвищенню якості життя в сільських місцевостях і різноманітності сільської економіки присвячена Програма розвитку села Литви. Дана програма акцентує увагу на заохоченні та підтримці сільського туризму, відродженні та розвитку народних ремесел; пріоритетна увага приділяється традиційному характеру об'єктів сільського туризму, традиційним центрам народних ремесел.

Джерела фінансування програми – державний бюджет Литви, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських районів, а також інші ресурси.

Сільська місцевості Литви займає 97,4% всієї території, а сільські жителі складають 33,4% всього населення. Власників садіб сільського туризму спонукають поєднувати традиційні види сільськогосподарської діяльності з послугами для туристів. Наприклад, пропонуючи екологічно чисті продукти, послуги цікавого дозвілля – таким чином вони зможуть не тільки отримувати більше доходів, але і створювати більше робочих місць для жителів села [5].

Серйозна державна програма підтримки, а також фінансова підтримка Євросоюзу допомогли в прискоренні процесів становлення та розвитку сільського туризму Литви. Сільський туризм розглядався як складова частина комплексу розвитку сільських територій. Фінансова підтримка, плановий підхід до виділення фінансової допомоги і безліч правил і вимог з боку грантодавців забезпечили високий рівень новостворених об'єктів сільського туризму. Так, наприклад, заборона будівництва об'єктів на охоронюваних природних територіях, суворе дотримання архітектурного стилю і стимулювання заняття землеробством і тваринництвом, а також розвиток традиційних ремесел поряд з наданням послуг проживання в сільській місцевості допомагає створювати комплексний продукт сільського туризму.

Увага уряду та фінансова підтримка Євросоюзу в розвитку сільського туризму принесли свої плоди. У Литві функціонує

вже більше 500 об'єктів сільського туризму (засобів розміщення), одночасно вони можуть надати 2160 номерів на 4000 осіб.

Перші започаткування зеленого туризму в Україні можна побачити у другій половині XIX ст. на західноукраїнських землях. пріоритетними напрямками були природознавчий та етнографічно-природознавчий туризм: здійснювалися численні туристсько-краєзнавчі пішохідні подорожі, збиралися етнографічні та фольклорні матеріали, вивчалася життя автохтонних мешканців Українських Карпат, проводилися археологічні дослідження. У 1883 році І. Франко організував «Гурток етнографічно-статистичний для студіювання життя і світогляду народу», згодом у 1884 р. – «Гурток для облаштування мандрівок по наших краю» при «Академічній братстві». Активними учасниками численних туристських мандрівок були студенти університетів Львова, Відня, Кракова, Чернівців і члени різних туристських товариств.

Паралельно Крим перетворюється на елітний курортний регіон, значний осередок гірського туризму, один із провідних екскурсійних центрів тодішньої Російської імперії. Наприкінці 80-х рр. в Ялті виник «Гурток шанувальників природи, гірського спорту і Кримських гір». А в 1890 р. в Одесі організовується Кримський гірський клуб, пізніше – Кримсько-Кавказький гірський клуб, стратегічним спрямуванням якого весь час існування була популяризація природи та туризму в Криму, а згодом і Кавказу.

Порівнюючи стан сучасного розвитку зеленого туризму України з іншими країнами світу, можна стверджувати, що наявне певне відставання від загальносвітових тенденцій. Так, в Україні діє Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, яка розробила систему екологічної сертифікації та добровільної категоризації «Зелена садиба». Схема сертифікації побудована на принципах зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкту на екологію, підтримка народних традицій та ремесел, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно-сприятливих видів розваг і відпочинку. Проте кількість зелених садиб в Україні поки що зовсім невелика і складає 91 одиницю, які розміщені нерівномірно по тери-

торії нашої країни, концентруючись загалом поблизу Карпат. Офіційно зареєстровані садиби відсутні у наступних областях: у Волинській, Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській і в Києві.

Що стосується екотуризму, пригодницького туризму, то в Україні на сьогодні відсутнє централізоване управління цими видами. Існують окремі організації мандрівників, створені в соціальних мережах, які пропонують різноманітні послуги, проте зазвичай такі послуги не сертифіковані та не ліцензовані, тому існує загроза в порушенні правил техніки безпеки, санітарних норм, а відповідно і загроза життю та здоров'ю мандрівників.

Здійснений компаративний аналіз розвитку зеленого туризму в Україні та світі продемонстрував, що вітчизняна туристична галузь має цілу низку об'єктивних передумов (вигідне геополітичне розташування України в центрі Європи, наявність значного туристично-рекреаційного потенціалу, сприятливий клімат, багаті флора і фауна, чисельні культурно-історичні пам'ятки світового рівня), які мають сприяти поширенню процесів озеленення в туризмі. Проте досі що цей вид туризму не розвинутий в Україні на належному рівні.

У подальшому вважаємо за необхідне вдосконалити методику проведення компаративного аналізу розвитку зеленого туризму в Україні та світі за допомогою чіткого окреслення критеріїв та індикаторів.

Найбільш повним документом, в якому міститься інформація про індикатори оцінки розвитку сталого туризму є Програма ЄС «Європейський туризм: система індикаторів сталого розвитку територій» (European Tourism Indicators System Toolkit for Sustainable Destination) 2013 р. публікації. Вона містить 27 основних (базових, найважливіших) та 40 додаткових індикаторів, які більше відносяться до тих регіонів, які мають потужну систему моніторингу сфери туризму. Індикатори розподілені на чотири секції: управління, економіка, соціально-культурний вплив, вплив на довкілля [14]. При цьому слід зазначити, що індикатори характеризуються глибокою деталізацією усіх процесів, що відбуваються у туристич-

ній дестинації.

Розглядаючи міжнародний досвід у сфері розробки індикаторів сталого розвитку туризму, слід відзначити і діяльність Глобальної Ради зі сталого туризму (GSTC) при UNWTO. У 2013 році цією організацією було також представлено власну систему індикаторів сталого розвитку туризму для дестинацій (Global Sustainable Tourism Criteria for Destinations). Індикатори та відповідні показники ефективності були розроблені на основі вже визнаних критеріїв та підходів, включаючи, зокрема, індикатори UNWTO, критерії для готелів та туроператорів та майже 40 інших критеріїв сертифікації та показників [5]. Ця система індикаторів складається з чотирьох частин: 1) стале управління; 2) максимізація соціальної та економічної вигоди для приймаючої території при мінімізації негативних впливів; 3) максимізація вигід для регіону та його культурної спадщини при мінімізації негативно-го впливу; 4) максимізація вигід для довкілля при мінімізації негативного впливу.

Погоджуючись з думкою Калачової І. [5], вважаємо, що аналіз міжнародних програм дозволяє сформулювати основні критерії відбору індикаторів, а саме: актуальність, практичність та можливість застосування для різних територій. Система індикаторів повинна внести відповідний внесок у поліпшення сталого управління туризмом шляхом надання суб'єктам туристичної діяльності зручного та корисного інструменту. Це допоможе зацікавленим особам вимірювати та моніторити свої процеси, управляти стійкістю з метою обміну й зіставлення показників прогресу та ефективності.

Висновки. У результаті проведення компаративного аналізу розвитку зеленого туризму в Україні тасвітлі виявлено, що Україна має значний потенціал для розвитку саме цього виду туризму, проте цей потенціал поки що не використовується в повній мірі. Кількість зелених садіб в Україні значно відстає від показників Білорусі та Литви. Немає достатнього рівня державної підтримки цієї галузі. У подальшому запропоновано проводити подібний аналіз на основі системи показників розвитку зеленого туризму, яка має бути адаптована до реалій української економіки та обов'язково роз-

кривати чотири основні напрями: стан управління у галузі, економічна складова, соціально-культурний вплив та вплив туризму на довкілля.

Література

1. UNWTO Tourism Highlights [Electronic resource] / UNWTO. – 2016. Access mode : <http://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145>
2. Дарчук В. Г. Фналіз розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні / В. Г. Драчук // Економіка Крима. – 2013. – №1(42). – С. 281 – 286.
3. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.
4. Оппельд Л. І. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Л. І. Оппельд, А. О. Гордіян // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2667>
5. Калачова І. В. Міжнародні індикатори стійкості туризму як інструмент для ефективного управління туристичними дестинаціями / І. В. Калачова // Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : [електронне видання] : матеріали доп. Міжнар. наук.практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.) / голова редкол. С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 418 с. <https://www.knteu.kiev.ua/file/MTc=/344519a49a74e01ba891b5467f7c2bc7.PDF>.
6. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / Горішевський П., Васильєв В., Зінко Ю. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – 148с.
7. Збереження і сталий розвиток Карпат : навчальний посібник зі сталого туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.heifer.org.ua/heifer/files/Staly_rozvytok_Karpat.pdf.
8. Вишневський В. І. Екологічний туризм : навч. пос. / В. І. Вишневський. – К. : Інтерпрес ЛТД, 2015. – 140 с.
9. Чеглей В. М. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму / В. М. Чеглей // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Спецвипуск 33. – С. 203 – 207.
10. Tourism in the Green Economy – Background Report World Tourism Organization (UNWTO) and the United Nations Environment Programme (UNEP) Printed by the World Tourism Organization, Madrid, Spain. First printing: 2012 167 p. Access mode : http://web.unep.org/greeneconomy/sites/unep.org/greeneconomy/files/field/image/tourism_in_the_green_economy_unwto_unep.pdf
11. Розвиток туристичного бізнесу регіону: Навчальний посібник [Електронний ресурс] / За ред. доктора економічних наук, професора Школи І. М. – Чернівці : Книги – XXI, 2007. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/shkola6-1.htm
12. Экологический туризм на пути в Россию. Принципы, рекомендации, российский и зарубежный

опыт. – Тула : Гриф и К, 2002. – 284 с.

13. Ящинська Г. Л. Особливості розвитку сільського зеленого туризму в країнах Східної Європи [Електронний ресурс] / Г. Л. Ящинська // «Актуальні проблеми країнознавчої науки». Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. – 09.10.2014. – Режим доступу : <https://internationalconference2014.wordpress.com/2014/10/09/%D0%>

wordpress.com/2014/10/09/%D0%

14. European Tourism Indicators System Toolkit for Sustainable Destination. European Union, DG Enterprise and Industry, February 2013, 66 p. 2. Global Sustainable Tourism Criteria for Destinations (GSTC-D) / Version 1.0., 1 November 2013. – 17 p.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ И МИРЕ

*А. Н. Пилипенко, д. э. н., профессор, ГВУЗ «Национальный горный университет»,
Э. В. Прушковская, д. э. н., профессор, ГВУЗ «Запорожский национальный технический университет»,
Ю. А. Кусакова, к. э. н., ГВУЗ «Запорожский национальный университет».*

В статье проведен компаративный анализ развития зеленого туризма в Украине, США, Западной и Восточной Европе, Австралии, Африке. Выявлены некоторые расхождения и особенности развития зеленого туризма в разных регионах мира, а также отставание национальных показателей от общемирового уровня. Усовершенствовано определение категории «зеленый туризм», которое, в отличие от существующих, основано на теории зеленой экономики. Установлены различия между устойчивым и зеленым туризмом, а также представлена схема связей между их подвидами (экотуризм, сельский и приключенческий туризм). Предложено в дальнейшем проводить компаративный анализ на основе международных систем индикаторов развития устойчивого туризма по таким ключевым направлениям, как: состояние управления в отрасли, экономическая составляющая, социально-культурное влияние и влияние туризма на окружающую среду.

Ключевые слова: зеленый туризм, устойчивый туризм, экотуризм, сельский туризм, зеленая экономика.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM IN UKRAINE AND ABROAD

*H. M. Pylypenko, D.E., Prof., SHEI «National Mining University»,
E. V. Prushkivska, D.E., Prof., SHEI «Zaporizhzhya National Technical University»,
Yu. A. Kusakova, Ph. D (Econ.), SHEI «Zaporizhzhia National University».*

The article gives a comparative analysis of the green tourism development in Ukraine, the United States, Western and Eastern Europe, Australia, and Africa. Some differences and specific features of the green tourism development in different regions of the world are pointed out, and the backlog of national indicators of the world is revealed. The green tourism definition is improved, which, unlike others, is based on the theory of a green economy theory. The differences between sustainable and green tourism are presented, as well as the scheme of connections between their subtypes (ecotourism, rural and adventure tourism). It is proposed to conduct comparative analysis in the future on the basis of a sustainable international tourism development indicator system in the following key areas: state control in the field, the economic component of social and cultural influence and the impact of tourism on the environment.

Keywords: green tourism, sustainable tourism, eco-tourism, rural tourism, green economy.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Кузьміновим С. В. Надійшла до редакції 10.08.16 р.